

та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ligazakon.ua.

16. Наказ державного комітету України по стандартизації, метрології та сертифікації від 2 червня 1997 р. № 324 «Класифікація послуг зовнішньоекономічної діяльності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ligazakon.ua.

17. Про заходи щодо впровадження адміністративної реформи в Україні : Указ Президента України від 22 липня 1998 року № 810\ 98.\ \ Офіційний вісник України. – 1998. – № 21. – Ст. 32.

18. Тимошук В. П. «Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України» – К.: Факт, 2003. – с. 117.

19. Шабатіна, І. Досвід країн Європейського союзу з надання публічних послуг населенню / І. Шабатіна // Актуал. пробл. держ. упр. : зб. наук. пр. / редкол. : С. М. Серьогін [та ін.]. – Д.: ДРІДУ НАДУ, 2006. – Вип. 2 (24). – С. 92–99.

УДК 322.2

Викторія Малюська

СТАН І АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЦЕРКОВНО-ДЕРЖАВНИХ І ЦЕРКОВНО-СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН (НА ПРИКЛАДІ РУСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ)

У статті розглянуто аспекти церковно-державних відносин в деяких країнах, акцентована увага на актуальних питаннях взаємин церкви й держави в історичному просторі та на сучасному етапі. Висвітлено особливості формування моделі церковно-державних відносин в контексті глобалізаційних процесів та світових перетворень.

Ключові слова: державно-церковні відносини, Православна Церква, державні трансформації, суспільний розвиток, глобалізаційні процеси, органи державної влади.

постановка проблеми

У своїх взаєминах з органами влади різних держав Руська Православна Церква насамперед прагне забезпечити для своїх віруючих «життя тихе й безтурботне у всякому благочесті й чистоті» (1 Тим. 2, 2). Підтримуючи діалог з органами влади різних галузей і рівнів, Церква намагається забезпечити для православних християн необмежене сповідання своєї віри, можливість жити згідно з нею, облаштовувати церковне життя відповідно до вимог Священного Писання, Священного Переказу, святих канонів і церковних традицій, розвивати різноманітні форми православного свідчення й служіння в сучасному світі. Крім діалогу з різних питань, що вимагають узгодження позицій і інтересів, Церква розвиває співпрацю з державою в цілому ряді сфер, перерахованих у пункті III.8 Основ соціальної концепції Руської Православної Церкви. Це, зокрема, миротворство, турбота про збереження моралі в суспільстві, духовне й моральне виховання, справи милосердя й добродійності, охорона й розвиток історичної й культу-

рної спадщини, піклування про воїнів і співробітників правоохоронних установ, пастирська турбота про осіб, позбавлених волі, наука, культура, екологічна діяльність. У рамках цієї спільної роботи Церква піклується про благо як православних християн, так і взагалі всіх її ближніх. Перераховані сфери взаємодії Церкви й держави актуальні й для розвитку її взаємин із суспільними об'єднаннями. У Російській Федерації здійснюються активний діалог і співробітництво Церкви з усіма галузями й рівнями державної влади. Слід особливо відзначити взаємодію з Адміністрацією Президента, Урядом РФ, Державною Думою, Міністерством юстиції, Міністерством оборони, Міністерством внутрішніх справ і іншими правоохоронними відомствами, Міністерством закордонних справ, Міністерством культури, більшістю регіональних і місцевих органів влади. Важливою складовою спільної співпраці є досвід укладання угод з федеральними міністерствами й відомствами й регіональними органами влади. Церковно-державні взаємини характеризуються високим рівнем взаємної довіри й наявністю безпосередніх контактів. При наявності ряду дискусійних питань, з яких здійснюється діалог, слід зазначити, що такий діалог ведеться з урахуванням думки Церкви й поступово приводить до результативного пошуку взаємоприйнятних рішень. Предметом взаємних консультацій і загальних зусиль все частіше є не тільки питання, що належать до вузькоцерковних інтересів, але також проблеми загальнонаціонального й міжнародного значення, такі як турбота про моральне виховання юнацтва, підтримка родини, протистояння наркоманії, алкоголізму й іншим суспільно небезпечним проявам, подолання національної ворожнечі, вирішення міжнародних конфліктів, сприяння міжрелігійному діалогу в національному й світовому масштабі, у тому числі на рівні міжурядових організацій.

Питання державно-церковних відносин знайшли своє наукове відображення у працях таких науковців, теоретиків та практиків: А. Л. Деркача, Б. П. Коника, Д. Рене, Б. М. Ємельянова, С. А. Правкіна та інших. Не можна не визнати наявності активного й прямого церковно-державного діалогу в Україні. При цьому органи державної влади – як на центральному, так і на місцевому рівні – надають значну допомогу у вирішенні практичних проблем Церкви, включаючи будівництво й відтворення храмових будинків, становлення культурної, просвітницької й соціальної місії Церкви. У той же час в Україні наявні негативні тенденції. Зокрема, надходять численні листи священнослужителів і мирян, які просять Святого Патріарха захистити єдність Церкви, яку вони високо цінують. У цих обставинах Священнокерівництво Церкви багаторазово підкреслювало, що політизація церковних проблем, спроби впоратися з ними світськими методами призводять лише до ще більших проблем при вирішенні існуючих складнощів. Найбільш імовірним наслідком політичного втручання в делікатну сферу церковного життя може стати дестабілізація суспільного становища. Ще однією важливою проблемою, що чекає свого вирішення, є неможливість одержання статусу юридичної особи для релігійних об'єднань у їх цілісності, що радикально розходиться із загальноприйнятою в Європі й світі правовою системою [1, 32–33].

Республіка Білорусь демонструє країнам, що входять у канонічну територію православної Церкви, позитивний приклад постановки церковно-державних відносин на рівень всеосяжного договору. В 2003 році була укладена Угода про співробітництво між Республікою Білорусь і Білоруською Православною Церквою. Даний документ носить основний характер і визначає принципи й головні напрямки взаємодії. У ньому передбачаються прийняття й виконання додаткових угод і програм. Починаючи з 2004 року було прийнято більше 15 спільних програм і угод Білоруського Екзархату з міністерствами й іншими державними установами. Відповідні документи підписані також на рівні єпархій, обласної влади й Мінської мерії. Серед реалізованих доку-

аналіз останніх досліджень і публікацій

© Малюська В.А., 2010.

ментів про спільну діяльність – схвалена в 2007 році Програма співробітництва Міністерства освіти Республіки Білорусь і Білоруської Православної Церкви. Цей документ, крім іншого, визнає, що «світський характер освіти відповідно до загальновідомих міжнародних принципів означає, що кожний, хто навчається, має право на вивчення або відмову від вивчення основ релігійного світогляду». Церковно-державне співробітництво відзначено взаємною відкритістю й щирістю, єдиною турботою про благо народу Білорусі й про збереження його братніх відносин з народами, поєднаними з ним загальною спільною історією, у першу чергу з народами Росії й України. Державна влада проявляє належну увагу до потреб віруючих, поважає історичну роль Православ'я в Білорусі, сприяє відтворенню зруйнованих храмів і монастирів, культурної, просвітницької й соціальної місії Церкви. Серед прикладів активної допомоги держави в здійсненні церковного освітнього служіння можна особливо відзначити фінансову підтримку Мінської Духовної академії.

У Молдові держава взаємодіє із Православною Церквою в багатьох сферах, надає активну підтримку будівництву й відновленню храмів, різним церковним ініціативам. Контакти з вищим державним керівництвом і регіональними органами влади відрізняються щирістю й взаєморозумінням. Укладено угоди про співробітництво з міністерствами оборони, внутрішніх справ і культури. У кожній військовій частині й у кожному формуванні МВС є храми або молитовні кімнати, за якими закріплені священнослужителі. У серпні 2007 року в Молдові був уведений у дію Закон про релігійні культури і їхні складові частини, що передбачає автоматичну реєстрацію релігійних новоутворень.

Взаємини Церкви й держави в Латвії можна охарактеризувати як стабільні й доброзичливі. Держава сприяє роботі Латвійської Православної Церкви, підтримує міжрелігійний і міжконфесійний діалог. У власність Церкви повернуті не тільки храми, але також землі й будівлі в місті й сільській місцевості. Держава делегувала Церкві право реєстрації шлюбів з видачею державних документів. У загальноосвітніх школах викладається предмет «Християнське навчання».

Слід зазначити задовільний стан церковно-державних відносин у Литві. Діалог і взаємодія з органами влади будуються на твердій правовій основі. Православна Церква користується повною рівноправністю з іншими традиційними релігійними громадами. На 95% повернуті храмові будинки й у цілому об'єкти церковної нерухомості. Духівництво звільнене від податків, має державну медичну страховку.

В Естонії церковно-державні відносини, на жаль, дотепер ускладнюються тим, що церковна власність була передана не церковним громадам, які під різними іменами існували в країні протягом всієї її історії, а так званому Стокгольмському синоду в юрисдикції Константинопольського Патріархату, що до моменту скасування СРСР втратив реальний зв'язок з естонськими віруючими й складався з одного священнослужителя й декількох мирян.

У державах з переважним мусульманським населенням – Азербайджані, Казахстані, Киргизії, Таджикистані, Туркменістані, Узбекистані – нечисленна у відсотковому відношенні православна паства продовжує користуватися незмінно добрим відношенням державного керівництва й органів влади різних рівнів. [2, 101–103]. Користуючись твердим статусом визнаних і традиційних релігійних меншостей, православні громади цих країн залучені в загальнонаціональні процеси, у міжрелігійний діалог, що користується підтримкою держави, в обговоренні найважливіших рішень, що стосуються інтересів релігійних об'єднань.

Непростим для церковно-державного діалогу залишається питання про викладання в державних і муніципальних школах позитивних знань про основи культури окремих релігій. Така практика є звичайною для країн Західної Європи, за деякими винятками. Сьогодні й у більшості країн Центральної й Східної Європи, що звільнилися

від спадщини тоталітарного суспільства, відновлені широкі можливості для викладання релігійних предметів у державних школах. Як приклади можна назвати Польщу, Угорщину, Сербію, Румунію, Латвію, Литву.

Meta

Важливим аспектом сучасних державно-церковних та церковно-державних відносин є вирішення пріоритетних завдань як матеріального, так і переважно духовно-просвітницького та освітнього характеру. Іншою важливою проблемою є повернення церковної власності.

Тільки в країнах Балтії були прийняті закони, що передбачають повернення майна дорадянським власникам у повному обсязі. У Литві Церкви були повернуті будинки, а в Латвії – і землі. На жаль, особлива ситуація, про яку вже говорилося вище, склалася в Естонії. Передача у власність будинків повинна супроводжуватися й передачею права власності на стосовні до них земельні ділянки – хоча б тому, що за законом будинок і земельна ділянка, на якому він розташований, повинні мати одного власника. За останні роки мало місце кілька раундів переговорів з питань повернення церковної власності з різними державними відомствами. Зі сторони держави вирішальну позитивну роль наприкінці цих переговорів зіграли керівники й співробітники Міністерства економічного розвитку й торгівлі, а особливо – Комісія з питань релігійних об'єднань при Правительстві Російської Федерації під час перебування її головою Д. А. Медведева.

У законодавстві країн СНД і Балтії, як правило, відбувається розходження між декількома типами релігійних об'єднань, які, при рівності базових прав, пов'язаних із забезпеченням реалізації громадянами волі совісті, мають різні можливості в тих галузях, у яких держава надає релігійним громадам додаткові права й привілеї. Так, російське законодавство підрозділяє релігійні об'єднання на релігійні групи (не мають статусу юридичної особи), місцеві й централізовані релігійні організації, а законодавство Білорусі – на релігійні громади (не мають статусу юридичної особи), місцеві й республіканські релігійні організації. При цьому, крім прав, що природно випливають зі статусу юридичної особи, релігійні організації, на відміну від громад або груп, володіють рядом додаткових можливостей. Закон України «Про волю совісті й релігійних організацій» від 1991 року в редакції 1996 року, незважаючи на встановлену ним практично повну рівність прав і привілеїв релігійних організацій, виділяє наступні їхні категорії: релігійні громади; релігійні управління й центри; монастирі, релігійні братерства й місії; духовні навчальні заклади.

Закон Литовської Республіки про релігійні громади й асоціації підрозділяє релігійні співтовариства на громади, асоціації (об'єднання декількох громад) і центри. Більше того, закон виділяє 9 традиційних релігійних громад і асоціацій, у тому числі «російську православну». Традиційні релігійні асоціації Литви володіють у цей час рядом привілеїв. Зокрема, саме їх члення можуть викладатися в державних освітніх установах на прохання батьків. [3, 42–48].

Ця ситуація ще раз порушує питання про те, що влада повинна більшою мірою прислухатися до голосу громадян, що висловлюють здивування у зв'язку з діяльністю псевдосіонерів і псевдорелігійних екстремістів, особливо коли ті застосовують методи психологічного тиску, конфесійної анонімності, агресивного нав'язування людям своєї пропаганди, надання матеріальних благ в обмін на прийняття своєї віри. [4, 57–60]. Викликають тривогу спроби деяких релігійних організацій, що не належать до Православної Церкви, одержувати реєстрацію із включенням у назву слова «православна». У зв'язку із цим є необхідним посилення взаємодії з державними структурами для протидії несумлінній діяльності в релігійній сфері. Певні переваги вибраним релігійним громадам реалізуються не тільки на рівні законодавства, але й на рівні практики різних органів влади. Це виражається в пріоритетній підтримці будівництва й відновлення культових і інших будинків, у сприянні окремим соціаль-

Основного матеріалу
Виклад

Виділення невірнених раніше частин загальної проблеми

ним, просвітительським, науковим, культурним і іншим проектам релігійних організацій. Пріоритетність і вибірковість такої підтримки обумовлюється кількістю послідовників певної релігійної громади, її поширеністю в країні або в конкретному регіоні, її вкоріненню в історії й культурі народу, її цивільною позицією, наявністю в неї ресурсів, у тому числі інтелектуальних, для реалізації тієї або іншої програми. У вибірковості такої підтримки немає нічого протиприродного, некоректного, що порушує прописаний у законодавстві деяких країн принцип рівності релігійних об'єднань перед законом. Справді, перед законом точно так само рівні, наприклад, всі установи культури. Рівні їхні базові права, дорівнює їхня відповідальність у випадку порушення закону. [5, 40–41]. Але очевидно, що держава й суспільство мають всі підстави надавати найбільшу підтримку тим з них, які мають загальнонаціональний статус, відомі своїми творчими досягненнями, працюють більш активно, ніж інші, користуються визнанням і авторитетом у народі.

Можна констатувати, що в країнах СНД і Балтії сформувалась й удосконалюється модель церковно-державних відносин, що припускає право суспільства вибірково підтримувати за допомогою держави деякі релігійні громади, а також проводити між їхніми типами й категоріями певні грані. Така модель, що відповідає практиці більшості країн Європи, має повне право на життя в сучасному світі. Державні, релігійні й суспільні кола країн СНД, засоби масової інформації мають всі підстави відстоювати й затверджувати цю модель у діалозі з різними країнами світу й з міжнародними організаціями. Руська Православна Церква активно взаємодіє з різними структурами цивільного суспільства – політичними партіями, науковими, суспільними, профспілковими, підприємницькими, культурними, молодіжними й іншими подібними об'єднаннями. Причому Синодальні установи, єпархії, монастирі, приходи й інші канонічні церковні інституції не тільки вступають із цими об'єднаннями в контакт і беруть участь у їхніх заходах, але все частіше здійснюють спільні проекти й програми. Особливо хотілося б відзначити взаємини з політичними організаціями. Представники Церкви не повинні відгороджуватися глухою стіною від цих структур, що поєднують мільйони громадян. Співробітництво з політичними партіями й іншими подібними організаціями можливо в цілому ряді областей, що припускають служіння блага самої Церкви, Батьківщини й народу. Однак при участі в різних заходах політичних організацій, а тим більше при здійсненні з ними спільних програм і проектів доводиться чітко проводити грань між співробітництвом на благо людей і винятковою політичною підтримкою. Кращим засобом для проведення такої грані є чіткі заяви про те, що Церква не вибирає для себе якої-небудь однієї партії, відкрита до взаємодії з будь-якими подібними організаціями. Представники Церкви також повинні втримуватися від відвідування таких партійних заходів, які носять явно агітаційний, передвиборний характер. Як приклад об'єднуючої ролі Церкви в її відносинах з політичними організаціями, як і взагалі із суспільними асоціаціями, можна навести діяльність Всесвітнього Російського Народного Собору (ВРНС). У роботі Соборних з'їздів і слухань беруть участь представники різних, часом критично налаштованих один проти одного політичних сил, так само як і взагалі багато представників цивільного суспільства, що належать до різних поколінь, соціальних верств, світоглядних груп. ВРНС – союз громадських організацій, що діє при активній участі Церкви, – надає їм основу для діалогу з найважливіших питань, причому діалог цей завжди буває спокійним, доброзичливим і конструктивним.

Діалог і співробітництво Церкви з державою й суспільними об'єднаннями не тільки багато в чому пов'язані з історичною традицією народу, але й значною мірою формують її.

Воля людей, їх совість і віра не можуть бути тільки долею приватного життя. Формуючи значну, а іноді й основну частину суспільства, православні християни не можуть не впливати на нього, не визначати тією чи іншою мірою процеси, що відбуваються в ньому. І цей позитивний вплив може й повинен здійснюватися в тому числі через діалог з державною владою, спілкування й співробітництво з якою заради блага віруючих і всього народу є частиною православної суспільної традиції.

Література.

1. Зеньковский В. В. Проблемы воспитания в свете христианской антропологии // Отв. ред. и сост. П. В. Алексеев. – М.: Школа-Пресс, 1996. – 272 с.
2. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька. – Навч. посібник. – К.: 2002. – 270 с.
3. Бычков В. В. AESTHETICA PATRUM Эстетика Отцов Церкви . 1. Апологеты. Блаженный Августин. – М.: Ладомир, 1995. – 593 с.
4. Деркач А. Л. Государственно-церковные отношения. – К.: Издат отдел УПЦ, 2009. – 230 с.
5. Соловьев А. Культура власти российской элиты: искушение конституционализмом? // ПОЛИС. – 1999. – № 2.

УДК 336.225

Олена Марущак

НАПРЯМКИ ДЕРЖАВНОГО РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ

Податки є одним із ключових моментів економічних реформ, проведених в Україні. Стаття присвячена зв'язкам держави й податків. Центральним елементом роботи є вплив на процес економічного проведення. Це дає можливість зрозуміти механізм державного регулювання економічних процесів.

Ключові слова: держава, державне регулювання, податки, процес відтворення оподаткування, інфляція.

Багатівікова історія існування оподаткування свідчить, що процес його створення відбувався під впливом численних протиріч, які виникають в суспільстві. Держава має в своєму розпорядженні цілий ряд інструментів для їх вирішення, але провідне місце серед них посідає податкова політика та законотворчість. Держава постійно маневрує з їх допомогою залежно від ситуацій, які складаються. Законодавча система оподаткування є найбільшою проблемою в Україні. Правильна розробка податкового законодавства, а також оцінка податкових надходжень є головними передумовами сталого розвитку економіки. Неможливо управляти державою без податкових надходжень, як і неможливо проводити монетарну політику без надійної законодавчої бази.

Актуальність теми оподаткування визначається рівнем його важливості при функціонуванні державного механізму.

Вдосконалення, реформування податкової системи – це об'єктивний процес. При цьому в кожній країні формується

© Марущак О.І., 2010.